

4. Rozporządzenie Min. Finansów z dnia 11 października 2004 roku w sprawie norm szacunkowych dochodu z działów specjalnych produkcji rolnej. [Electronic Resource] // Serwis Ksiegowosc Gazety Prawney– Mode of access: http://ksiegowosc.gazetaprawna.pl/akty_prawne///DZU.2004.136.0000229,s
5. Główny Urząd Statystyczny [Electronic Resource] // GUS – Mode of access: http://www.stat.gov.pl/rde/xbcr/gus/nsp_psr_2010_wyn_wstepne_konf_280111.pdf
6. Opodatkowanie rolników w Polsce [Electronic Resource] // Nowedni– Mode of access: http://nowedni.pl/index.php?option=com_content&view=article&id=435%3Aopodatkowanie-rolnikow-w-polsce&Itemid=32
7. Systemy podatkowe krajow Unii Europejskiej.[Electronic Resource] // Propertis – Mode of access: <http://www.properties-in-europe.com>.
8. Sarris A. The Role Of Agricultural Taxation And Anti-agriculture Bias In Economic Growth. // Food and Agriculture Organization of the United Nations, 2001. FAO economic and social development paper, Number of Pages:108

УДК 336.225

Виклюк М.І.,
к.е.н, доцент кафедри фінансів та обліку
Гресик В.В.,
к.е.н, доцент кафедри фінансів та обліку
Львівська філія ПВНЗ «Європейський університет»

ПОДАТКОВА БЕЗПЕКА: ДУАЛІСТИЧНІСТЬ ЕКОНОМІЧНОЇ ПРИРОДИ ТРАКТУВАННЯ ЗМІСТУ ОСНОВНИХ ХАРАКТЕРИСТИК

Постановка проблеми. Питання забезпечення сталого соціально-економічного розвитку України визначається станом безпеки усіх сфер життєдіяльності суспільства. Диспропорції фінансової системи України значною мірою зумовлені високим рівнем ризиків та загроз несприятливої податкової системи, що, зокрема, пов'язані із формуванням податкового боргу та значного податкового навантаженням суб'єктів господарювання, дефіцитом місцевих бюджетів та децентралізації фінансових ресурсів, низьким рівнем податкових надходжень тощо. Задля вирішення назрілих проблем податкової системи та необхідності у її модернізації обумовлюється дослідженням економічної природи та змісту основних характеристик податкової безпеки, її впливу на соціально-економічні процеси в суспільстві.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Трансформаційні процеси в економіці, які в значній мірі визначаються податковою політикою держави, спонукали до того, що набуває неабиякого розвитку інтерес науковців до вивчення змісту та основних характеристик податкової безпеки. Це зумовлене тим, що сформований рівень податкової безпеки відображає в цілому ефективність податкової системи, визначає синхронність бюджетних надходжень та баланс інтересів держави, суб'єктів господарювання і суспільства в процесі їх економічного відтворення.

Серед вітчизняних науковців із досліджуваної проблематики варто відзначити праці Баранецької О., Бережної Ю., Іванова Ю., Іщенка В., Матвєєвої В., Мартинюка В., Медведкіної Є., Полянської Ю., Соколовської А., а серед зарубіжних науковців: Темофєєвої І., Тихонова Д., Цвілій-Букланової А. та ін. Їх праці, як правило, спрямовані на вирішення назрілих проблем податкової системи у контексті забезпечення соціально-економічної стабільності шляхом належно функціонуючої системи податкової безпеки.

Однак досі відсутні наукові положення, що стосуються трактування податкової безпеки через призму основних характеристик (загрози, ризики, інтереси, захист) в контексті її забезпечення на рівні держави та платників податків, що й зумовило вибір напряму наукового дослідження.

Постановка завдання. Віддаючи високу оцінку науковим доробкам, необхідно зауважити, що податкова безпека є достатньо новою економічною категорією в наукових колах та державному управлінні, а тому трактування її економічної природи та змісту основних характеристик є неоднозначним. Відповідно зазначене й актуалізує необхідність виконання досліджень з метою систематизації існуючих теоретичних положень із досліджуваної проблематики та їх удосконалення на основі об'єктивності визначення сутності базових властивостей податкової безпеки.

Метою дослідження є обґрунтування суті податкової безпеки через визначення дуалістичної економічної природи її основних характеристик у контексті держави та платників податків.

Виклад основного матеріалу дослідження. Проведені ґрунтовні дослідження трактування суті та змісту дефініції «податкова безпека» засвідчили, що у науковій спільноті домінує розуміння її економіко-правової форми, що повинна забезпечити створення державою умов для взаємодії інтересів особистості, підприємницьких структур й держави на основі дотримання принципу взаємної відповідальності суб'єктів оподаткування.

Компаративний аналіз трактування змісту поняття «податкова безпека» демонструє розбіжність наукових поглядів авторів, які наділяють досліджувану економічну категорію наступними властивостями (табл. 1): можливість, гармонійність, захищеність, гарантованість, оптимальність, забезпеченість, спрямованість, попередження, ефективність, стабільність, збалансованість т. ін.

Таблиця 1

Трактування суті дефініції «податкова безпека» у вітчизняній та зарубіжній науковій літературі

Автор і джерело	Трактування суті «податкова безпека»
Цвілій-Букланова А. [1, с. 15]	<i>податкова безпека</i> – підсистема національної безпеки держави, являє собою стан податкової системи, за якого забезпечується гарантований захист і гармонійний розвиток всієї податкової системи держави, можливість податкових інструментів захищати національні інтереси держави, підтримувати соціально-економічну стабільність суспільства, а також формувати достатньо фінансових ресурсів для держави і місцевого управління, успішне протистояння існуючим загрозам податкової системи.
Іщенко В. [2, с. 36]	<i>податкова безпека</i> - це частина фінансової безпеки держави, яка визначається наявністю сформованої податкової системи, оптимальним рівнем оподаткування, що забезпечує достатнє наповнення за рахунок податкових надходжень дохідної частини бюджету для виконання державою своїх функцій, а також забезпечує розвиток реального сектору економіки та соціальний захист населення.
Темовеєва І. [3, с. 24]	<i>податкова безпека</i> - такий стан податкової системи, при якому забезпечується гарантування захисту податкових інтересів держави, бізнесу і суспільства від внутрішніх та зовнішніх загроз.
Іванов Ю., Бережна Ю. [4, с. 9]	<i>податкову безпеку</i> варто розглядати як інтегровану підсистему економічної безпеки, яка впливає на фінансове забезпечення всіх її складових: інноваційно-технологічної, інвестиційної, енергетичної, сировинно-ресурсної, продовольчої, соціальної, експортної, імпортової та міжнародно-інтеграційної безпеки.
Баранецька О., Мартинюк В. [5, с. 84]	<i>фіскальна безпека держави</i> визначається ефективністю фіскальної політики, яка забезпечує реалізацію фіскальних інтересів держави як суспільного інституту і має задовольняти вказані інтереси на двох рівнях: необхідному та достатньому.
Полянська Ю. [6, с.282]	<i>податкова безпека підприємства</i> – це комплексний захист від факторів зовнішнього та внутрішнього середовища системи податкового планування на підприємстві.
Коробов В. [7, с.6-9]	<i>податкова безпека</i> - це спосіб забезпечення права держави на податкові доходи і характеризує стійкість її наповнення податковими платежами.
Тихонов Д. [8]	<i>податкова безпека держави</i> – це стан економіки та інститутів влади, при якому забезпечується гарантоване надходження податкових платежів до бюджету, забезпечує захист національних інтересів, соціальну спрямованість податкової політики, достатній оборонний потенціал навіть за несприятливих умов розвитку внутрішніх і зовнішніх процесів.

Джерело: складено за результатами аналізу зазначених праць

Зазначене характеризує складність досліджуваного поняття, оскільки з однієї сторони вона характеризує певний стан, що забезпечує захист інтересів платників податків та суб'єктів, що задіяні у розподілі ВВП через механізм оподаткування, з другої – це певна властивість системи, що здатна забезпечити своєчасність виконання податковою системою своїх функцій та адекватність реагувати її на зміни податкової політики держави під впливом групи чинників; з третьої – здатність протистояти ризикам та небезпекам, оптимізувати, а за окремих умов, мінімізувати їх вплив на усіх учасників податкової безпеки. У зв'язку із цим проблема єдиного підходу до трактування податкової безпеки досі не досягнута.

Результати аналізу наукової літератури, дають підстави для висновків, що всебічно розглядати досліджувану категорію необхідно через визначення її соціально, економічної та правової природи, що дозволяє, на нашу думку, більш ґрунтовно охарактеризувати економічний зміст податкової безпеки, її основні характеристики, практичні аспекти побудови та функціонування як явища.

Варто відзначити, що саме форма розвитку економіки та суспільства зокрема сьогодні й визначає складність досліджуваного поняття, різнобічність якого полягає в тому, що податкова безпека, як категорія, характеризується водночас правовим, соціальним та економічним характером. Це зумовлює необхідність забезпечення належного рівня функціонування податкової безпеки шляхом впорядкування напрямів податкової політики держави, регіонів та господарюючих суб'єктів,

враховуючи тісноту взаємозв'язку із загальною фінансово-економічною, соціальною політикою через їх правове регламентування.

В економічному аспекті податкова безпека характеризується як постійне, однак, динамічно мінливе джерело фінансових ресурсів бюджетів різного рівня, наповненість яких залежить від ступеня та темпів розвитку економіки, приросту ВВП, рівня інфляції та ступеня податкового навантаження господарюючих суб'єктів, задіяних у суспільному відтворенні. З цього приводу дуже часто у фінансовій теорії розглядається фіскальна або економічна ефективність податків та системи оподаткування, які й визначають рівень ефективності податкової безпеки.

Загалом ефективність – це співвідношення результатів і витрат. Однак навіть із такого початкового визначення вже виникає суперечність, що вважати результатом, а що витратами. Це зумовлено двоїстістю природи оподаткування, з одного боку держава має мобілізувати достатній у її розумінні обсяг податків, щоб забезпечити виконання її функцій. Далі цю величину можна порівняти з витратами на збір податків і якщо сума витрат виявилася низькою порівняно із сумою зібраних податків, то справляння податків можна вважати ефективним. Проте це лише одна сторона проблеми, оскільки якщо у розумінні платників зібрана сума податків виявиться великою, то це може викликати стримування підприємницької та інвестиційної активності, перехід бізнесу у тінь, що у наступному періоді призведе до скорочення обсягів зібраних податків. У такому випадку систему оподаткування не можна вважати ефективною [2, с. 38], а податкову безпеку – безпечною для суб'єктів податкової системи.

У правому контексті податкову безпеку варто розглядати як процес регулювання податкової системи шляхом створення умов справедливого оподаткування суб'єктів суспільного відтворення та декларування цих умов у законодавчих актах. При цьому регламентовані положення – це не лише ідея, а практичний інструмент реалізації окремих програм, що забезпечує зменшення зловживань у процесі розподілу бюджетних ресурсів.

Однак, в умовах постійної політико-економічної кризи, важко запобігати зазначеним зловживанням, оскільки законодавство України у сфері оподаткування характеризується економічно необґрунтованими розбіжностями та складністю. Це стосуються суперечностей податкового та бухгалтерського обліку, різностороннього трактування порядку віднесення витрат та доходів на об'єкт оподаткування, нечіткістю схем розрахунку фінансового результату, податку на прибуток, єдиного соціального внеску, ПДВ тощо. Все це ускладнює процес декларування своїх результатів суб'єктами господарювання, створює схеми умисного та «легального» ухилення від сплати податків, знижує обсяги податкових надходжень до бюджету тощо. Як результат – спостерігається низький рівень податкової безпеки на усіх ієрархічних рівнях її формування.

Із соціального погляду податкову безпеку варто розглядати як захищеність балансу інтересів держави, суб'єктів господарювання та населення внаслідок справедливого оподаткування та надання податкових пільг, справляння податків та оптимального перерозподілу податкових надходжень між усіма суб'єктами фінансової системи, формування ефективної податкової культури та дисципліни, що забезпечує належний рівень їх податкової безпеки. З одного боку, соціальна спрямованість податкової безпеки проявляється через співвідношення прямих та непрямих податків, де обсяги перших мають перевищувати другі, що дозволяє знизити податкове навантаження на споживачів, а за умов оптимальних ставок і розмірів непрямих податків, активізувати виробничі процеси в національній економіці. З іншого боку – забезпеченість ефективної податкової безпеки у соціальному середовищі буде мати місце лише за тих умов, коли податкові надходження будуть раціонально направлені на реалізацію пріоритетних напрямів і соціальних програм розвитку з метою максимально повного задоволення потреб суспільства.

Отже, динамічний розвиток економіки, суспільства та раціональність управління бюджетними ресурсами визначаються особливостями формування податкової безпеки держави, що має задовольняти інтереси суспільства, економічних агентів та держави на достатньому чи належному рівні за умови побудови раціональної податкової системи. Зазначене й визначає дуалістичність змісту досліджуваного поняття та його характеристик (загрози, ризики, інтереси, захист), симбіоз яких формує новий науковий TRID-підхід (threats-risks-interests-defence).

TRID-підхід, в межах зазначених характеристик, дозволяє більш повно визначити суть, зміст та економічну природу податкової безпеки, її мету, завдання, методи та принципи формування, якісні і кількісні її характеристики. При цьому варто уваги є дуалістичність зазначеного підходу, оскільки держава (як уособлення суб'єкта справляння податків) та платники податків (як суб'єкти податкової системи та одночасно об'єкти, на які направлена дія механізму оподаткування) мають різні інтереси та відповідно потребують застосування різних методів та форм захисту від існуючих загроз та можливих ризиків (табл. 2).

Зокрема, під податковими ризиками варто розуміти ймовірність виникнення негативних наслідків для податкової системи через неефективність її побудови і функціонування, дії існуючих загроз та впливу на неї зовнішніх і внутрішніх чинників. Отже, загрози є передумовою виникнення ризиків. Відмінністю між ними є те, що ризики є ймовірними і їх можна виміряти кількісно за умови їх настання, тоді як загрози є фактично

сформованими небезпеками, які під впливом чинників спонукають до настання зазначених ризику. Їх взаємообумовленість спричиняє до виникнення фінансових втрат як для суб'єктів господарювання, так і держави, зокрема, внаслідок неефективності їх податкової політики.

Таблиця 2

Дуалістична модель основних характеристик податкової безпеки із застосуванням TRID-підходу

ЗАГРОЗИ (THREATS)		РИЗИКИ (RISKS)	
Держава	<ul style="list-style-type: none"> - низький рівень податкової культури; - існування податкової корупції; - ухилення від оподаткування; - надмірні витрати на утримання державного податкового апарату; - необґрунтовані розбіжності у чинному податковому законодавстві; - змінність податкової політики; - зростання податкового боргу; - нераціональність використання податків 	Держава	<ul style="list-style-type: none"> - недоотримання доходів бюджетів різних рівнів, внаслідок скорочення податкових платежів; - обмеженість виконання своїх функцій державою; - постійне зростання бюджетного дефіциту, розриву між доходами та видатками; - скорочення фінансування державних програм; - зростання фіскальних злочинів і зловживань
Платник податків	<ul style="list-style-type: none"> - нерівномірний та необґрунтований розподіл податкового тягаря між суб'єктами господарювання; - висока частка господарюючих суб'єктів функціонують у тіні; - відтік національного капіталу в економіку зарубіжних країн; - надмірне втручання в господарську діяльність підприємств контролюючих державних органів 	Платник податків	<ul style="list-style-type: none"> - збільшення податкового тиску, а відтак, зростання і податкових зобов'язань; - можливість донарахувань і необґрунтованих платежів та штрафів за ненавмисне порушення законодавства; - помилки та недоліки при складанні податкової звітності, плануванні та організації господарської діяльності, бізнес- проектуванні; - можливість потенційного банкрутства
ІНТЕРЕСИ (INTERESTS)		ЗАХИСТ (DEFENCE)	
Держава	<ul style="list-style-type: none"> - своєчасність та повнота податкових надходжень; - збалансованості інтересів між суб'єктами фінансової системи в наслідок розподілу ВВП; - забезпечення ефективності функціонування податкової та бюджетної системи; - стимулювання розвитку бізнесу, пріоритетних напрямів економіки 	Держава	<ul style="list-style-type: none"> - реалізація механізму оподаткування шляхом стабілізації чинного законодавства, що його регулює; - створення належних умов ведення бізнесу та його оптимального оподаткування; - формування обґрунтованих податкових пільг та кількості податкових зборів; - спрощення процедури адміністрування податків
Платник податків	<ul style="list-style-type: none"> - можливість виконання обов'язку громадян, суб'єктів господарювання сплачувати своєчасно та в повному обсязі податки та збори; - отримання достатньо ресурсів для фінансування своєї життєдіяльності господарюючими суб'єктами та громадянами, внаслідок справедливого розподілу ВВП; - формування економічної справедливості та свідомості між учасниками оподаткування та споживачами товарів, робіт, послуг 	Платник податків	<ul style="list-style-type: none"> - компетентність податкових працівників та можливість проводити фахову роз'яснювальну роботу серед платників податків; - прозорість та спрощення податкового обліку для господарюючих суб'єктів; - можливість справедливого вирішення спорів між платниками податків та органами їх справляння; - зменшення кількості податкових перевірок контролюючих органів

Джерело: авторська розробка.

Податкова безпека як об'єктивне явище, характеризує можливість збереження суб'єктами податкової системи результатів своєї діяльності, усвідомлюючи ними, що ці результати формуються під впливом зовнішніх та внутрішніх загроз та підлягають ризикам. Основна роль держави полягає у мінімізації податкових ризиків шляхом уникнення ситуацій, що фактично створюють загрози податковій безпеці суб'єктів господарювання, особистості та національної економіки зокрема. При цьому, суб'єкти господарювання, як найбільше джерело податкових платежів, ведучи господарську діяльність, враховують відносно себе можливість існування небезпек і загроз, функціонують до тих пір, доки можуть кількісно виміряти і співвіднести втрати від виникнення ризику із результатами господарської діяльності. За невизначеності розміру податкових ризиків господарюючі суб'єкти або згортають власний бізнес, або переходять в тінь, що є відповіддю на неефективність фіскальної політики держави. За таких умов виникає зворотній ризик недоотримання державою податкових платежів до бюджетів різних рівнів.

Таким чином, при забезпеченні та підтримці високого соціально-економічного рівня життя не можна не враховувати існуючі податкові проблеми, зумовлені фіскально-імперативною неадекватністю

держави по відношенню до платників податків, що підштовхують до виникнення деструктивних факторів та загроз у податковій системі, тривожну динаміку вирішення податкових спорів та податкових правопорушень, інтеграцію економіки в міжнародний податковий простір [3, с. 25]. При цьому податкові ризики варто розглядати різнобічно, адже рівень податкової безпеки та ризики, пов'язані із нею, носять одночасно соціальні, структурні, регіональні (територіальні), в секторі ведення бізнесу та кримінальні загрози як для національної, так і фінансової безпеки зокрема.

Висновки з даного дослідження. Аргументуючи проведені дослідження вважаємо, що під податковою безпекою необхідно розуміти такий стан податкової системи, який визначає гармонізацію процесу оподаткування та справляння податків за умови ефективного управління ризиками та загрозами, що виникають у податковій сфері, шляхом вжиття необхідних заходів з боку виконавчих органів для задоволення інтересів держави, суспільства та платників податків (суб'єктів господарювання, організацій, населення).

Тоді як дуалістичність економічної природи податкової безпеки й визначає її фундаментальні функції, які здатні забезпечити інтереси держави та платників податків, а саме: фінансовоорієнтована, соціальнозабезпечуюча, регулююча; регламентуюча та стимулююча.

Література

1. Цвиллий-Букланова А.А. Налоговый контроль в системе обеспечения налоговой безопасности государства : автореф. дис. ... канд. юр. наук. : 12. 00. 14 / А.А. Цвиллий-Букланова. – Челябинск, 2011. – 32 с.
2. Іщенко В.В. Податкова складова фінансової безпеки держави / В.В. Іщенко // Вісник економіки транспорту і промисловості. – 2012. – № 37. – С.35-40.
3. Темовеева І.Ю. Налоговая безопасность государства, бизнеса и общества: концепция і методология : автореф. дис. ... док. ек. наук. : 12. 00. 14 / І.Ю. Темовеева. – М., 2011. – 53 с.
4. Іванов Ю.Б. Податкова безпека: сутність та умови забезпечення / Ю.Б. Іванов, Ю.В. Бережна // Економіка розвитку. – 2010. – № 2(54). – С. 9-11.
5. Баранецька О. Національні інтереси України в сфері фінансової безпеки / О. Баранецька, В. Мартинюк // Наука молода. – 2008. – № 9. – С. 83-87.
6. Полонська Ю.М. Організаційне забезпечення системи підтримки прийняття управлінських рішень у податковому плануванні за критерієм податкової безпеки / Ю.М. Полонська // Комунальне господарство міст. – 2011. – № 100. – С. 277-284.
7. Коробов В.В. Финансовая безопасность в системе государственного финансового контроля : автореф. дис. ... канд. эк. наук. : 08.00.10 / В.В. Коробов. – Иванов, 2010. – 18 с.
8. Тихонов Д.Н. Основы налоговой безопасности / Д.Н. Тихонов. – М. : Аналитика-Пресс, 2002. – 224 с.

УДК 336.471

Юхимчук В.Д.,
к.е.н., викладач кафедри фінансів
суб'єктів господарювання і страхування
Тернопільський національний економічний університет

ХАРАКТЕРИСТИКА ІНСТИТУЦІЙНИХ ІНВЕСТОРІВ НА ФІНАНСОВОМУ РИНКУ

Постановка проблеми. За останні десятиліття суттєво підвищилась роль інституційних інвесторів на фінансовому ринку. Обсяги фінансових ресурсів, які знаходять в розпорядженні цих економічних суб'єктів, є одними з найбільших серед всіх представників фінансового посередництва, а їх функціональне значення для ринку важко переоцінити, особливо коли мова йде про розміщення залучених грошових коштів у цінні папери, що й виступає основою їх діяльності.

Інститути спільного інвестування (ІСІ) – відносно новий суб'єкт господарювання на фондовому ринку України, що здійснює діяльність з із залучення активів інвесторів з метою їх збереження та примноження, для чого інвестує їх у різні фінансові інструменти на вітчизняному та зарубіжному фондовому ринках. Таким чином, діяльність цих фінансових посередників визначає необхідність дослідження умов та процедур їх роботи в Україні в напрямі розвитку у відповідності до міжнародної